

Van haardenfabriek tot postkantoor

De haarden- en kachelfabriek van Jan Jaarsma in Den Haag

TEKST
JANNIE HAVELAAR
STICHTING HAAGS
INDUSTRIEEL ERFGOED

Sinds 1936 is er in het gebouw aan de Fahrenheitstraat 337 in Den Haag een postkantoor gevestigd. Weinigen zullen zich realiseren dat dit complex in 1906 gebouwd werd voor de haarden- en kachelfabriek van Jan Jaarsma. Op een foto van een paar jaar na de bouw is aan de erachter staande schoorsteen te zien dat dit stijlvol vormgegeven bouwwerk een heuse fabriek huisvestte.

Postkantoor Fahrenheitstraat 337, Den Haag, 2007

Jan Jaarsma

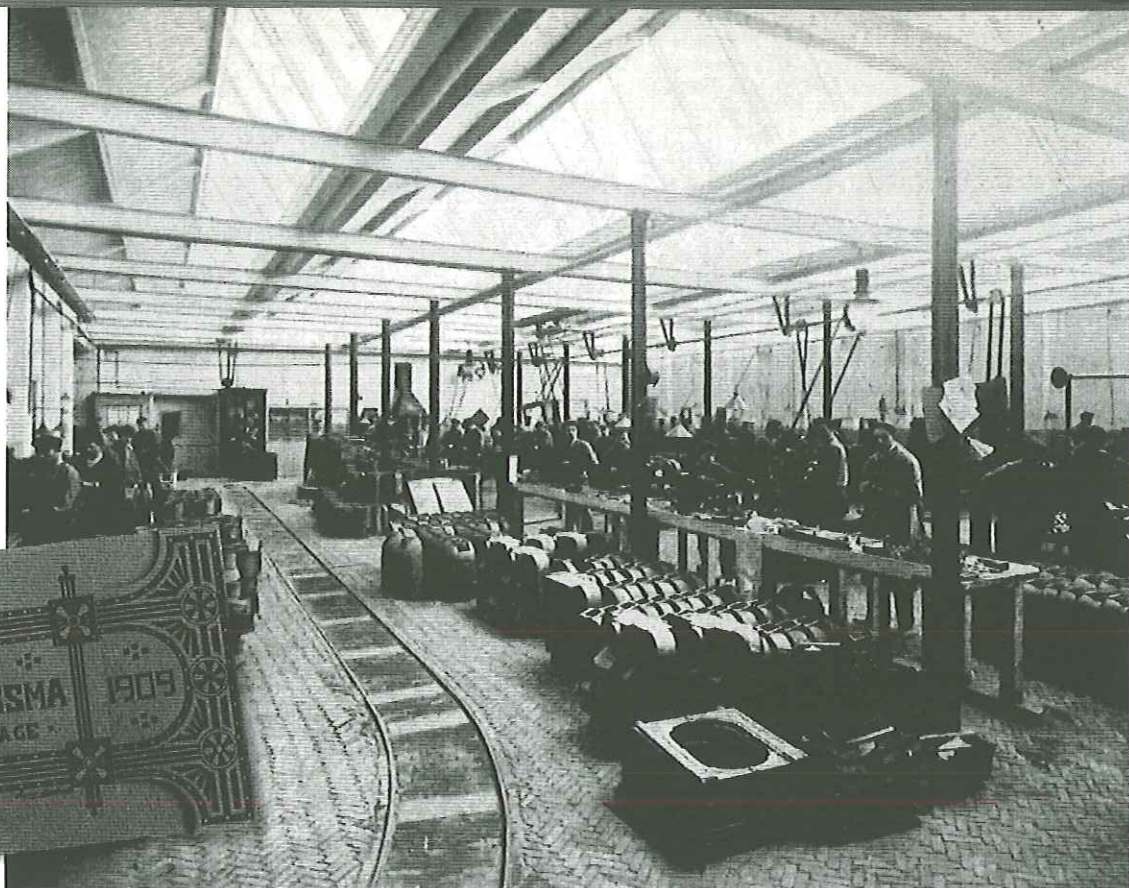
Jan Jaarsma werd in 1843 in Friesland geboren. Als werkloos architect deed hij enige jaren werkervaring op in de fabriek van zijn twee jaar jongere broer Everhardus Mennes in Sneek. In deze stoomfabriek van IJzerwerken werden naast hoepels, schaatsijzers en snijbonenmolens, ook ovenkachels en kolomkachels geproduceerd. Hij zou zich later, rond 1904 in Hilversum vestigen, de bekende Koninklijke Haardenfabriek van E.M. Jaarsma. Na meningsverschillen verliet Jan rond 1880 de fabriek van zijn broer. Als voorwaarde bij zijn vertrek werd bedongen, dat hij de eerste tien jaar geen kachels ging produceren.

In 1895 vestigde Jaarsma zich met vrouw en zoon in Den Haag. Hij liet zich bij de burgerlijke stand inschrijven als fabrikant en ging wonen op de Waldeck Pyrmontkade. Vlak bij huis, aan de Noord West Binnensingel, begon hij een smederij en fabriek van vulhaarden. Jan kwam al in 1901 te overlijden. Zijn zoon Nicolaas Heye (1879) volgde hem op. De naam van de fabriek bleef Jan Jaarsma. In een artikel in de Wereldkroniek van oktober 1905 stond vermeld dat iedereen de vulhaarden van Jan Jaarsma kent. Als voordelen van de Jaarsma haarden en kachels werden genoemd, dat ze zuinig zijn in het kolengebruik, dat ze een prachtige warmte regeling hebben en een correcte en sierlijke afwerking. Er werden ook wat productie cijfers genoemd. In de eerste 10 jaar van de fabriek, tussen 1895 en 1905 werden 7000 vulhaarden afgeleverd. En in het jaar 1905 lag de productie zelfs op een aantal van 1100. De nieuwbouw aan de Fahrenheitstraat werd al aangekondigd, een grote uitbreiding - een gansche nieuwbouw - was aanstaande.

ogusblad met
a haard. De
nenten konden
keuze in koper
er geleverd
en, 1910

lencatalogus
aarsma, 1909

Fabriekshal 1913 | Uit: 's Gravenhage als industriestad

Nieuwbouw

Voor de nieuwbouw werd een terrein gevonden aan de Fahrenheitstraat, toen nog aangeduid als Laan van Valkenbosch. Dit gebied lag in die tijd aan de rand van de stad, richting Loosduinen. Meerdere fabrieken ontvluchtten de steeds voller wordende binnenstad en vestigden zich hier.

De voorzijde van de fabriek was gelegen aan de Fahrenheitstraat. Het perceel liep tot in de erachter lopende Ampèrestraat. Aan deze kant was een binnenplaats en een toegang. Aan- en afvoer verliepen via deze zijde.

Het gebouw was twee verdiepingen hoog en was afgedekt met een leien kap. Het bouwblok was symmetrisch opgebouwd met drie risalieten, die met een puntgevel doorstaken in de zolderetage. Het gebouw werd aan beide zijden afgesloten met een torenvormig bouwblok, met opengewerkte bovenverdieping. In de rechtertoren bevond zich de ingang. Aansluitend was de showroom, één etage hoog en voorzien van vier ramen, met een zolderverdieping onder een leien dak. Op een aantal plaatsen in de gevel was siermetselwerk aangebracht met rode baksteen.

Op de plattegrond is te zien dat aan de kant van de Fahrenheitstraat zich, links van de ingang, achtereenvolgens bevonden: kantoren, archief en kluisruimte, een lakinrichting, een poetskamer en tot slot een opslagplaats voor gereed werk. Aan de andere kant van de gang, grenzend aan de binnenplaats waren de tekenkamer, de machinekamer en de slijperij. Aan de binnenplaats lag de grote werkplaats, met daarachter nog de bergplaats voor ruw ijzer. Door de werkplaats liep een

spoorpje, met een draaipunt bij de lift. Ernaast was een trap naar de bovenverdieping en de zolder.

Architect Dirk Oosthoek

Het pand werd ontworpen door de architect D. Oosthoek (1877-1951). Dirk Oosthoek werd in Den Haag geboren en studeerde na de HBS aan de Academie voor Beeldende Kunst in Den Haag en aan de Kunstnijverheidsschool in Haarlem. In 1903 vestigde hij zich als zelfstandig architect. Hij ontwierp veel in het Westland: het dorp Ter Heyde, scholen en veilinggebouwen, maar ook landhuizen en villa's. Ook in Den Haag liet hij zijn sporen na. Naast het fabriekscomplex voor Jaarsma bouwde hij diverse wasserijen en een kledingmagazijn voor de firma Lijnkamp(1934) met een rondlopende glasgevel op de hoek van de Apeldoornselaan met de Loosduinsekade. Samen met Ir. W.S. van der Erve ontwierp hij de Erres Radiofabriek voor Van der Heem(1939). Dit was de eerste grote fabriek in het industriegebied Binckhorst aan de Maanweg. Ook werkte hij samen met het bureau Co Brandes aan een tweetal flatcomplexen aan het Savornin Lohmanplein (1943-1945).

Productie

In 1913 verscheen het boekje 's-Gravenhage als industriestad. Ook de fabriek van Jan Jaarsma werd hierin opgenomen. Volgens de beschrijving was het een moderne fabriek. Ze maakten hun eigen gas, het zogenaamde watergas. Hiermee werd ook de warmte voor de moffelinrichting opgewekt en de motoren aangedreven. Verder wonnen ze hun eigen grondwater. Voor het gietwerk was

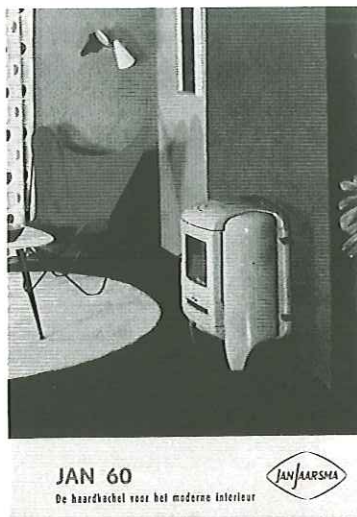

ard Eros, Nederlands Kachelmuseum, Alkmaar

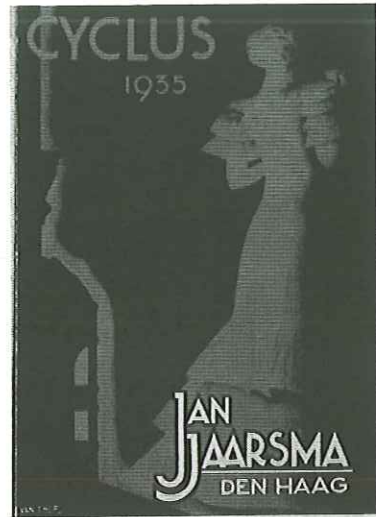
n overeenkomst gesloten met de Ulfse fabriek van epenbrock en Reigers, de DRU. Al het overige: ontwer- n, slijpen, polijsten, monteren, lakken en moffelen beurde in de fabriek aan de Fahrenheitstraat. Met trots rd verteld dat het lakproces was gemoderniseerd. Er rd niet meer gelakt met de kwast, maar de lak werd spoten en tegelijkertijd werd de overvloedige lak afgezo- n. In 1913 had de firma 90 werklieden in dienst, die et elkaar ongeveer 150 haarden per week produceer- n.

Reclame

haarden werden aan de man gebracht door middel n catalogi. Vooral in de eerste jaren in de Fahrenheit- raat waren dit fraai uitgevoerde boekwerkjes, waarin r bladzijde een kachel stond afgebeeld met specifica- s en prijzen. In de ruime showroom konden de haard- n, met veelal mythologische namen als Amor, Jupiter, ars en Eros worden bekeken. De verkoop verliep via ssenhandelaren. Ook kon een kachel op maat en naar gen wensen worden besteld. de jaren dertig werden de namen eenvoudiger, zoals cyclus en Jan. De verschillende types werden eenvoudig- g oplopend genummerd. Als reclame materiaal ver- henen kleurige folders, waarin met verve de haarden n Jan Jaarsma werden aangeprezen. De naam Jaarsma as "een waarborg van oerdegelijk, Hollandsch fabri- iat, gepaard gaande met een ongeëvenaard constructie- steem".

Reclame 'hete-lucht haardkachel'
Jan 60, naar ontwerp van Wim Gilles,
eind jaren 50

Reclamefolder Cyclushaard, 1935

Fusie met DRU

In 1930 werd de firma omgezet in een NV. Het eerste jaar leverde winst, maar daarna werd ook hier de crisis voelbaar, de aandelenkoers daalde tot 65% in 1935. Het jaar daarop werd besloten te fuseren met DRU. Nicolaas Heye Jaarsma werd een van de commissarissen en bleef dit tot zijn dood in 1953. De haardenproductie werd overgeplaatst naar Ulf. De handelsnaam Jan Jaarsma, Gas-o-Jaarsma en Gasojaar bleven voor haarden in gebruik. Er bleef in Den Haag nog wel een vestiging voor gaskachels.

Postkantoor

De fabriek in de Fahrenheitstraat werd in 1936 gesloten. In hetzelfde jaar werd begonnen met de verbouwing van het pand tot postkantoor en bij- en districtskantoor voor 's-Gravenhage West. Het gebouw werd grofweg in drieën gedeeld, met elk een eigen ingang aan de lange voorgevel. De grote fabriekshal werd ingericht met sorteerkasten voor de postbestellers. Aansluitend, aan de kant van de Fahrenheitstraat, bevond zich een garde- robe voor de postbodes. De los- en laadplaats bleef aan de Ampèrestraat. In het middengedeelte kwam het postkantoor, met aan de straatzijde een wachtkamer met loketten en naar de binnenplaats gericht het kantoor. Het overige derde deel aan de straatzijde werd ingericht als rijwielenbergplaats voor 170 fietsen (voor de wijk). In de loop van de tijd vonden nog wat in- en externe verbouwingen plaats. De monumentale toegangspoort en het uiterlijk van de showroom werden flink aangetast. De verdeling van de ramen op de bovenverdieping, de risaliet- en de torentjes werden gehandhaafd. De raamverdeling op de benedene- tage werd later gedeeltelijk hersteld. De fietsenbergplaats verdween, de func- tie van sorteercentrum en bijkantoor bleef behouden, het postkantoor werd uitgebreid met een postbussenruimte. In de huidige tijd bevindt de ingang van het postkantoor zich in de voormalige showroom. De verandering van functie van het gebouw in 1936 is een vroeg voorbeeld van hergebruik. Na dertig jaar fabrieksactiviteiten is het pand nu al zeventig jaar in gebruik als postkantoor. Zowel het uiterlijk als de historie maken het tot een beschermingswaardig pand. ❖

Dit artikel is een bewerking van het artikel Jan, wat zegt u deze naam? Firma Jan Jaarsma's haard- en kachelfabriek, verschenen in Haagvaarder 53, kwartaalbulletin van de SHIE, www.shie.nl